

Inhoud

Inleiding	23
Deel I Terrorisme	23
1 Terrorisme als concept	25
<i>U. Rosenthal en R. Bergema</i>	
1.1 Een omstreden concept	25
1.2 Naar een definitie van terrorisme	27
1.3 Oud terrorisme, nieuw terrorisme	29
1.4 Terroristisch geweld	36
1.5 Van terrorisme naar terreur	43
Literatuurlijst	46
2 Terrorisme- en radicaliseringsstudies: een explosief onderzoeksveld	49
<i>B.A. de Graaf</i>	
2.1 Humor als wapen	49
2.2 Ontwikkeling van een explosief veld	50
2.3 Naar een academische definitie	52
2.4 Het 'invisible college of terrorism researchers' dijt uit	53
2.5 Radicalisering als toevoeging aan het onderzoeksveld	55
2.6 Contraterrorisme	65
2.7 Voetangels en valkuilen	66
2.8 Aan en over de horizon	70
2.9 Tot slot	73
Literatuurlijst	74
3 Ontwikkeling van de terrorismedreiging (1973-2017)	81
<i>E. Bakker en J. Geenen</i>	
3.1 Inleiding	81
3.2 De dreiging van terrorisme	82
3.3 Global Terrorism Database	83
3.4 Ontwikkeling terrorismedreiging 1973-'9/11'	84
3.4.1 Wereldwijd	84
3.4.2 Europa	86
3.4.3 Nederland	86
3.4.4 Zorgen over terrorisme: eurobarometer	87

3.5	Ontwikkeling terrorismedreiging '9/11'-2017	89
3.5.1	<i>Wereldwijd</i>	89
3.5.2	<i>West-Europa</i>	91
3.5.3	<i>Nederland</i>	92
3.5.4	<i>Zorgen over terrorisme: eurobarometer</i>	94
3.6	Conclusie	96
	Literatuurlijst	98
4	Modus operandi	101
	<i>R. de Wijk en R.O. Kon</i>	
1	Modus operandi in de literatuur	102
2	De modus operandi van jihadisten	114
	Literatuurlijst	132
5	Radicalisering en extremisme	151
	<i>A.P. Schmid, B. Doosje en A.R. Feddes</i>	
5.1	Introductie	151
5.2	Begripsverduidelijking	151
5.3	Radicalisering versus extremisme: Attitude versus gedrag	152
5.4	Radicalisering en betrokkenheid in extremistische groepen	155
5.5	Wat is (gewelddadig) extremisme?	159
5.6	Het tegengaan van radicalisering	164
5.7	Conclusies	166
	Literatuurlijst	167
6	Cyberterrorisme	171
	<i>A. Hoogstrate en S. Boeke</i>	
6.1	Inleiding	171
6.2	Literatuur analyse en definities	172
6.3	Een analytisch kader	176
6.4	Motivatie	178
6.5	Vermogen	180
6.7	Gelegenheid	183
6.8	Intentie	184
6.9	Terrorisme, en cybercapaciteiten als ondersteuning	185
6.10	Terrorisme en cybercapaciteiten als wapen	186
6.11	Conclusies	186
	Literatuurlijst	187
7	CBRN-terrorisme	189
	<i>E. Bakker en W. van den Berge</i>	
7.1	Introductie	189
7.2	CBRN-terrorisme in zijn verschillende vormen	189
7.2.1	<i>Chemische middelen</i>	190
7.2.2	<i>Biologische middelen</i>	190
7.2.3	<i>Radiologische middelen</i>	192
7.2.4	<i>Nucleaire middelen</i>	192

7.3	Geschiedenis van de dreiging	193
7.4	Recente ontwikkelingen en incidenten	195
	7.4.1 <i>Islamitische wereld</i>	195
	7.4.2 <i>Europa</i>	198
	7.4.3 <i>Verenigde staten</i>	199
7.5	Scenario's	200
	7.5.1 <i>Chemisch</i>	200
	7.5.2 <i>Biologisch</i>	201
	7.5.3 <i>Radiologisch</i>	201
	7.5.4 <i>Nucleair</i>	202
	7.5.5 <i>'Hollywood'</i>	202
	7.5.6 <i>Bluf</i>	203
7.6	Inschatting van de dreiging	204
	7.6.1 <i>Chemisch</i>	204
	7.6.2 <i>Biologisch</i>	205
	7.6.3 <i>Radiologisch</i>	205
	7.6.4 <i>Nucleair</i>	206
7.7	Afronding	208
	7.7.1 <i>Een reële dreiging</i>	208
	7.7.2 <i>Beleidsimplicaties</i>	209
	Literatuurlijst	210
8	Religie, ideologie en politiek geweld	213
	<i>D. Suurland</i>	
8.1	Basisbegrippen	215
	8.1.1 <i>De publieke ruimte</i>	215
	8.1.2 <i>Pluriformiteit</i>	216
	8.1.2.1 <i>Pluriformiteit en democratie</i>	217
	8.1.2.2 <i>Pluriformiteit en religie</i>	218
	8.1.3 <i>Ideologische bewegingen</i>	221
	8.1.3.1 <i>De ratio van ideologisch denken</i>	221
	8.1.3.2 <i>De praktijk van het ideologische denken</i>	223
	8.1.3.3 <i>Samenvatting</i>	225
8.2	Islam en jihadisme	226
	8.2.1 <i>De basis van de islam</i>	226
	8.2.2 <i>Basisbegrippen en politieke ordening</i>	227
	8.2.3 <i>Islamisme; het werk van Sayyid Gutb</i>	233
8.4	Conclusie	241
	Literatuurlijst	243
9	Strijden op het pad van Allaah: Nederlandse Jihadisten in Syrië en Irak	247
	<i>R. de Bont en R. Bergema</i>	
9.1	Inleiding	247
9.2	Van Zouaven tot Syriëgangers	248
	9.2.1 <i>Historisch kader</i>	249
	9.2.2 <i>Impuls van radicale politieke islam in Nederland na 2001</i>	250
	9.2.3 <i>Professionalisering van het jihadisme vanaf 2010</i>	251
	9.2.4 <i>Buitenlandse bestemmingen</i>	252

9.3	Wie zijn het?	252
9.3.1	<i>Geslacht en leeftijd</i>	253
9.3.2	<i>Familie en sociale context</i>	255
9.3.3	<i>Geografische herkomst</i>	255
9.3.4	<i>Sociaaleconomische kenmerken</i>	256
9.4	Waarom vertrekken ze?	257
9.4.1	<i>Push-factoren</i>	258
9.4.2	<i>Pull-factoren</i>	260
9.4.3	<i>Vertrekpieken</i>	262
9.5	Wat doen ze daar?	264
9.5.1	<i>Safehouses en trainingskampen</i>	264
9.5.2	<i>Inzet van mannen</i>	266
9.5.3	<i>Rol van vrouwen</i>	267
9.5.4	<i>Kinderen</i>	268
9.6	De Nederlandse aanpak van jihadisme	268
9.6.1	<i>Het actieprogramma integrale aanpak jihadisme</i>	269
9.6.2	<i>Maatregelen inzake jihadgangers</i>	269
9.6.3	<i>Internationaal optreden</i>	270
9.7	Afsluiting	271
9.7.1	<i>Reflectie</i>	271
9.7.2	<i>Onderzoek</i>	272
9.7.3	<i>De toekomst?</i>	272
	Literatuurlijst	273
10	De geschiedenis van terrorisme in Nederland	277
	<i>E.R. Muller en E. Bakker</i>	
10.1	Inleiding	277
10.2	Zuid-Molukse acties	277
10.2.1	<i>Voorgeschiedenis</i>	278
10.2.2	<i>Bezetting Indonesische residentie Wassenaar 1970</i>	279
10.2.3	<i>Treinkapingen en bezettingen</i>	280
10.2.4	<i>Treinkaping de punt en gijzeling school Bovensmilde 1977</i>	282
10.3	Rode Jeugd en RARA	284
10.3.1	<i>Rode Jeugd</i>	284
10.3.2	<i>RARA</i>	285
10.4	Internationaal terrorisme in Nederland	286
10.4.1	<i>Zwarte September</i>	286
10.4.2	<i>Japanse Rode Leger</i>	287
10.4.3	<i>RAF</i>	288
10.4.4	<i>IRA</i>	289
10.4.5	<i>ETA</i>	289
10.5	Jihadistisch terrorisme	290
10.5.1	<i>Definitie en ontstaan in Nederland</i>	290
10.5.2	<i>De moord op Theo van Gogh</i>	291
10.5.3	<i>'Substantiële dreiging'</i>	292
10.5.4	<i>Buitenlandse strijders</i>	293

10.6	Afsluiting	296
	Literatuurlijst	298
II	ISIS	301
	<i>M. Dechesne en R. de Wijk</i>	
11.1	Het ontstaan van ISIS	302
11.2	De Islamitische Staat	309
11.3	Hoe ISIS het gebied beheerst	319
11.4	De toekomst van ISIS	321
11.5	De bestrijding van ISIS	324
	Literatuurlijst	328
Deel II Contraterrorisme		333
12	Contraterrorismestrategieën	335
	<i>E.R. Muller</i>	
12.1	Inleiding	335
	12.1.1 <i>Uitgangspunten</i>	336
12.2	Strategische maatregelen	338
	12.2.1 <i>Rechtsstaat en veiligheid</i>	338
	12.2.2 <i>Nationaal en internationaal terrorisme</i>	340
	12.2.3 <i>Harde of zachte strategie: repressie en preventie</i>	341
	12.2.4 <i>Fasen van terrorismebestrijding</i>	342
	12.2.5 <i>Groep en individu</i>	344
	12.2.6 <i>Prioriteiten</i>	344
12.3	Sociaal-preventieve maatregelen	345
	12.3.1 <i>Analyse oorzaken</i>	345
	12.3.2 <i>Integratie</i>	346
	12.3.3 <i>Steun en weerstand bevolking</i>	347
	12.3.4 <i>Diplomatie en buitenlands beleid</i>	348
	12.3.5 <i>Weerstand sociaal-preventieve maatregelen</i>	349
12.4	Technisch-fysieke maatregelen	349
	12.4.1 <i>Bewaking en beveiliging</i>	350
	12.4.2 <i>Schijnveiligheid</i>	351
12.5	Financiële maatregelen	351
12.6	Inlichtingenmaatregelen	352
	12.6.1 <i>Dreigingsbeeld</i>	353
	12.6.2 <i>Overheidbreed</i>	354
	12.6.3 <i>Rol burgers</i>	354
	12.6.4 <i>Informatie en waarschuwingen</i>	355
12.7	Juridische maatregelen	355
	12.7.1 <i>Uitbreiding bevoegdheden</i>	356
	12.7.3 <i>Effectiviteit</i>	358
	12.7.4 <i>Internationale bevoegdheden</i>	358
12.8	Media- en communicatiemaatregelen	359
12.9	Organisatorische maatregelen	360

12.9.1	<i>Samenwerking en centralisatie</i>	360
12.9.2	<i>Coördinatie</i>	361
12.9.3	<i>Contraterrorisme-eenheden</i>	361
12.9.4	<i>Particuliere veiligheidssector</i>	361
12.10	Internationale maatregelen	362
12.10.1	<i>Militair geweld</i>	362
12.10.2	<i>Economische sancties</i>	363
12.10.3	<i>Internationale samenwerking</i>	363
12.11	Kennis-, onderwijs- en onderzoeksmaatregelen	364
12.12	Afsluiting	364
	Literatuurlijst	365
13	Terrorismebestrijding: actoren en organisaties in Nederland	369
	<i>E.R. Muller en U. Rosenthal</i>	
13.1	Inleiding	369
13.2	Actoren en organisaties terrorismebestrijding in Nederland	370
13.2.1	<i>De regering</i>	371
13.2.2	<i>Parlement</i>	373
13.2.3	<i>Rechterlijke macht</i>	375
13.2.4	<i>Departementen</i>	375
13.2.5	<i>Gemeenten</i>	378
13.2.6	<i>Burgers</i>	380
13.2.7	<i>Bedrijven</i>	381
13.2.8	<i>Inlichtingen- en veiligheidsdiensten</i>	382
13.2.9	<i>Het openbaar ministerie</i>	383
13.2.10	<i>De burgemeester</i>	384
13.2.11	<i>Politie, veiligheidsregio's, brandweer en ambulances</i>	386
13.2.12	<i>Krijgsmacht</i>	387
13.2.13	<i>Religieuze organisaties</i>	388
13.2.14	<i>Politieke partijen</i>	388
13.2.15	<i>Onderwijs</i>	389
13.2.16	<i>Media</i>	389
13.2.17	<i>Wetenschap</i>	390
13.3	Aandachtspunten actoren en organisaties terrorismebestrijding	391
13.4	Afsluitend	395
	Literatuurlijst	396
14	Lessen van Counter Insurgency Operaties voor de nationale terrorismebestrijding	397
	<i>R. de Wijk</i>	
14.1	<i>Counter insurgency-operaties</i>	397
14.2	<i>Imperial policing</i>	398
14.3	Het politieke proces	400
14.4	Grondbeginselen van coin-operaties	404
14.5	Hearts and minds	405

14.6	Brede, alomvattende aanpak	406
14.7	Negeren van grondslagen	407
14.8	Onbedoelde gevolgen van interventies	411
14.9	Terrorismebestrijding in eigen land	413
14.10	Contraterrorismestrategieën	415
14.11	Conclusie	416
	Literatuurlijst	417
15	Deradicalisering, uittreding en re-integratie	419
	<i>L. van der Heide, D. Weggemans en B. Schuurman</i>	
15.1	Inleiding	419
15.2	Deradicalisering en uittreding	419
15.3	Motieven voor deradicalisering en uittreding	421
15.4	Rehabilitatie en re-integratie	424
15.5	Re-integratieprogramma's per regio	425
15.6	Inhoudelijke opzet van programma's	429
15.7	Dilemma's: wat weten we nog niet over de re-integratie van extremisten en terroristen?	432
15.8	Conclusie	433
	Literatuurlijst	434
16	Strafrechtelijk contraterrorisme in Nederland	439
	<i>M.A.H. van der Woude</i>	
16.1	Inleiding	439
16.2	Strafrechtelijke terrorismebestrijding tot 2011	440
	16.2.1 <i>Materieel strafrecht</i>	440
	16.2.1.1 De Europese 'basis' van de strafrechtelijke contraterreurmaatregelen	440
	16.2.1.2 Een veelheid aan voorbereidingshandelingen strafbaar gesteld	445
	16.2.2 <i>Formeel strafrecht</i>	453
16.3	Strafrechtelijke terrorismebestrijding na 2011	455
16.4	Ter afsluiting	457
	Literatuurlijst	459
17	Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN): nut en noodzaak van een 'all-source threat assessment' bij terrorismebestrijding	463
	<i>P.H.A.M. Abels en J.H. De Roy van Zuijdewijn</i>	
17.1	Inleiding	463
17.2	Reikwijdte van het DTN	465
17.3	Totstandkoming	466
17.4	Afnemers	468
17.5	Dreigingsniveaus	470
17.6	Terugblik tien jaar DTN	473
17.7	Conclusie	478
	Literatuurlijst	479

18	Terrorismebestrijding in Nederland: strategische en beleidsmatige inzet	481
	<i>J. van Elk</i>	
18.1	Inleiding	481
18.2	Nationale contraterorismestrategie 2011-2015: totstandkoming en inhoud	482
	18.2.1 <i>Totstandkoming</i>	482
	18.2.2 <i>Inhoud</i>	485
18.3	Implementatie van de strategie: beleidsmatige doorvertaling en evaluatie	489
	18.3.1 <i>Implementatie van de strategie</i>	489
	18.3.2 <i>Het actieprogramma integrale aanpak jihadisme</i>	489
	18.3.3 <i>Evaluatie van de nationale ct-strategie 2011-2015</i>	492
18.4	Nationale contraterorismestrategie 2016-2020	497
	18.4.1 <i>Achtergrond en scope</i>	497
	18.4.2 <i>Dreiging</i>	498
	18.4.3 <i>Reikwijdte en scope</i>	499
	18.4.4 <i>Strategische uitgangspunten</i>	500
	18.4.5 <i>Strategisch raamwerk en implementatie</i>	502
18.5	Conclusie	504
	Literatuurlijst	505
19	Tussen risico's en aanslagen: over de opsporing van terroristische misdriven	507
	<i>B. van Gestel en C. de Poot</i>	
19.1	Inleiding	507
19.2	Nieuwe wetten om een terroristische aanslag te voorkomen	507
19.3	Opsporingsonderzoek naar terrorisme	510
19.4	Rekbaarheid van de verdenking	512
19.5	Onderzoek naar het sociale netwerk rondom verdachten	514
19.6	Onderzoek door de wijkpolitie	516
19.7	De beperkingen van strafrechtelijke middelen	518
	Literatuurlijst	520
20	Vóór de aanslag: terrorismebestrijding door inlichtingen- en veiligheidsdiensten	521
	<i>C.W. Hijzen en W.J.M. Aerds</i>	
20.1	Introductie	521
20.2	Intelligence en terrorismebestrijding: begrippen en context	523
	20.2.1 <i>Wat zijn inlichtingen?</i>	523
	20.2.2 <i>Wat zijn inlichtingen- en veiligheidsdiensten?</i>	525
	20.2.3 <i>Hoe hebben nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten zich ontwikkeld op het terrein van terrorismebestrijding?</i>	526
20.3	Werkwijze diensten: inlichtingencyclus	529
	20.3.1 <i>Planning- en doelstellingsfase</i>	530
	20.3.2 <i>Vergaring</i>	531
	20.3.2.1 <i>Humint</i>	533
	20.3.2.2 <i>Sigint</i>	534

	20.3.2.3 Geoint	536
	20.3.2.4 Osint	537
	20.3.2.5 Socmint	539
	20.3.3 <i>Verwerken en exploitatie</i>	540
	20.3.4 <i>Analyse</i>	540
	20.3.4.1 Beoordeling van bronnen	540
	20.3.4.2 All-source analyse	541
	20.3.5 <i>Rapportage en disseminatie</i>	542
20.4	Spelers op het gebied van inlichtingen en contraterrorisme	544
	20.4.1. <i>De diensten</i>	544
	20.4.2 <i>Overige spelers</i>	545
20.5	Conclusie	547
	Literatuurlijst	550
21	Toezicht op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten: een blik op het heden, het verleden en de toekomst	555
	<i>M. Hagens</i>	
	21.1 Inleiding	555
	21.2 De rol van inlichtingen- en veiligheidsdiensten bij terrorismebestrijding	557
	21.2.1 <i>Een integrale aanpak van terrorisme</i>	557
	21.2.2 <i>De nationale veiligheid als kader voor de taken van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten</i>	558
	21.2.3 <i>Het bijzondere karakter van inlichtingen- en veiligheidsdiensten</i>	563
	21.3 Geheime diensten en de eisen van de democratische rechtsstaat	565
	21.4 Evenwicht in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002	567
	21.5 De rol van onafhankelijk en effectief toezicht op geheime diensten	569
	21.6 Het toezichtstelsel in de Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002	573
	21.6.1 <i>Ministeriële verantwoordelijkheid</i>	574
	21.6.2 <i>De rechter</i>	576
	21.6.3 <i>Het parlement</i>	578
	21.6.4 <i>De CTIVD</i>	581
	21.6.5 <i>Tussenconclusie</i>	583
	21.7 Toezicht in de praktijk	584
	21.8 Een nieuwe Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten: naar een nieuw evenwicht	586
	21.9 Tot slot	590
	Literatuurlijst	592
22	Europese terrorismebestrijding: Europol	595
	<i>J. van Buuren en S. Wittendorp</i>	
	22.1 Inleiding	595
	22.2 Dynamiek van Europol	596

22.3	Politieke strijd en bestuurlijke logica	598
22.4	Overlap met de inlichtingen- en veiligheidsdiensten	599
22.5	Mandaat en werkwijze	599
22.6	De aanslagen op 9/11: terrorismebestrijding als speerpunt	601
22.7	Na de aanslagen in Madrid (2004) en Londen (2005): een hernieuwde impuls	602
22.8	Relatieve rust (2006-2011)	605
22.9	Zorgen omtrent syriëgangers (2014-)	606
22.10	De aanslagen in Parijs (november 2015): een nieuwe rol voor Europol?	608
22.11	Nieuwe ontwikkelingen	610
22.12	Kip-en-ei	612
22.13	De weg naar voren Literatuurlijst	613 615
23	De 'global strategy' van de Verenigde Naties bij de bestrijding van terrorisme	619
	<i>B. T. van Ginkel</i>	
23.1	Inleiding	619
23.2	Ambities van de VN en de trends in terrorismebestrijding	619
23.3	Focus op de algemene vergadering en de Veiligheidsraad	624
	23.3.1 <i>Rol algemene vergadering voor 11 september 2001</i>	624
	23.3.2 <i>Rol Veiligheidsraad voor 11 september 2001</i>	627
	23.3.3 <i>Beleid algemene vergadering na 11 september 2001</i>	628
	23.3.4 <i>Beleid Veiligheidsraad na 11 september 2001</i>	630
23.4	Knelpunten in het huidige VN-antiterrorismebeleid	634
23.5	Conclusie Literatuurlijst	640 641
24	Ethiek en contraterrorisme: op weg naar een moreel kompas voor professionals en politici	643
	<i>M. Kowalski</i>	
24.1	Introductie	643
24.1	Wisselwerking tussen contraterrorisme en ethiek	645
	24.1.1 <i>Afbakening van het onderzoek</i>	645
	24.1.2 <i>Verheldering van concepten en definities</i>	645
	24.1.3 <i>Verheldering van de context</i>	646
	24.1.3.1 <i>Wereldrisicosamenleving</i>	646
	24.1.3.2 <i>Vloerbare tijden</i>	647
	24.1.3.3 <i>Schaarste aan literatuur</i>	647
	24.1.4 <i>Relatie tussen contraterrorisme en ethiek</i>	648
	24.1.4.1 <i>Democratie in het geding</i>	648
	24.1.4.2 <i>Uitdagingen voor contraterrorisme</i>	648
	24.1.4.3 <i>Beperkingen van het recht</i>	649
	24.1.5 <i>Relevantie van onderzoek naar contraterrorisme en ethiek</i>	650
	24.1.5.1 <i>Verschuivende veiligheidslijnies</i>	650
	24.1.5.2 <i>Politieke 'schandalen'</i>	650

	24.1.5.3	Maatschappelijk draagvlak	651
	24.1.5.4	Ethische dilemma's van professionals	651
24.2		Dilemma's in contraterrorisme	651
	24.2.1	<i>Zicht op typen dilemma's</i>	651
	24.2.2	<i>Internationaal vergelijkend onderzoek</i>	652
	24.2.3	<i>Dilemma's in de Nederlandse praktijk</i>	653
24.3		Ethische benaderingen en de praktijk van contraterrorisme	654
	24.3.1	<i>Teleologische benadering</i>	655
	24.3.2	<i>Deontologische benadering</i>	657
	24.3.3	<i>Deugdethiek</i>	658
24.4		Compromis tussen ethische benaderingen: houvast voor de praktijk?	659
	24.4.1	<i>Concept van compromis</i>	659
	24.4.2	<i>Omstandigheden van compromis</i>	660
	24.4.3	<i>Bereiken van compromis</i>	661
	24.4.3.1	Elementen van een compromis	661
	24.4.3.2	Compromis in de praktijk	661
	24.4.4	<i>Praktische wijsheid (phronesis)</i>	662
	24.4.5	<i>Beroepsethiek op het gebied van veiligheid</i>	663
24.5		Conclusie	664
		Literatuurlijst	664
25		Terrorisme en terrorismebestrijding in perspectief	669
		<i>E.R. Muller en E. Bakker</i>	
	25.1	Inleiding	669
	25.2	Terrorisme blijft	669
	25.3	Religie en terrorisme	670
	25.4	CBRN-risico	671
	25.5	Nieuwe en oude wapens	672
	25.6	Combinatie van maatregelen	673
	25.7	Repressie, bevoegdheden en preventie	674
	25.8	Groeiende rol inlichtingenfunctie	675
	25.9	Rol (social)media en communicatie	676
	25.10	Internationalisering	677
	25.11	Afsluiting	677
		Auteurslijst	679
		Trefwoordenregister	683
		Serielijst	687